
Jasmina Jurković

Gradski muzej Virovitica

Virovitica

jasmina.jurkovic@muzejvirovitica.com

Primljeno: 23. 9. 2015.

Prihvaćeno: 1. 10. 2015.

Priprema i registracija etnografske građe – iskustva Gradskog muzeja Virovitica

UVOD ILI „A ŠTO VI ZAPRAVO RADITE U MUZEJU?“

I danas se u raznim situacijama razgovarajući s ljudima susrećem s tim pitanjem. Ono je većinom usmjereno na općenito slabo predstavljena muzejska zanimanja, ali i u maloj, lokalnoj sredini na konkretnost onoga što se predstavlja javnosti. U našem su muzeju to popularne akcije kao Noć muzeja ili otvorenje određene gostujuće izložbe. Ostali stručni posao često kao da ne opravdava sugovornikova očekivanja imaginarno projiciranog rada u muzeju i naravno s time usko povezano njegovo financiranje. Jedni bi rekli da je takvo poimanje muzeja i struke odraz društvenog stanja, no teško mi se oteti dojmu da smo djelomično i sami doprinijeli takvim promišljanjima. Neupućenost u složenost poslova i manjak društvenog interesa za muzejsku djelatnost i dalje nas, rekla bih neopravdano, prati u smislu javnog ispitivanja ima li uopće potrebe za stručnim djelatnicima, pa i institucijama. Smatram kako odgovore treba opravdati konkretnim rezultatima, bilo prema struci (registriranje zbirki), bilo prema javnosti (prezentiranje rada).

Jedan od važnijih poslova muzealaca je i obrada predmeta prema pravilima struke. Uz mnogo razumijevanja objektivnih okolnosti u nekadašnjem radu muzeja i organizaciji poslova, osobno iskustvo pri pripremi predmeta i podataka za registraciju Etnografske zbirke virovitičkog muzeja u Registar kulturnih dobara, otkrilo mi je mnoge nekadašnje propuste. Propusti koji su mogli potaknuti pitanja iz podnaslova, ali i propusti koji su nam danas u nasljeđu kao neželjeni duhovi prošlosti. Neki osobni kontakti s drugim muzejima, uglavnom kontinentalnog dijela naše zemlje, pokazali su mi da virovitički muzej nije usamljen u ovim problemima. Situacija je, kako mi se čini, s nekim varijacijama podjednaka u zavičajnim, gradskim pa i „većim“ (ljudstvom i zbirkama) muzejima. Uostalom, to potvrđuje i relativno mali broj registriranih, a time vjerojatno i stručno obrađenih, zbirki unutar naših muzeja.

Opravedani odgovor na pitanje: „Što radimo u Muzeju?“ te izlaz iz meni uvijek neugodne situacije, vidim i dalje u osobnom kontinuiranom i predanom radu, predstavljanju muzejskih predmeta, zbirke i zasebnih odjela u sredini u kojoj djelujemo, kao i osobnom cijeloživotnom učenju. Gledajući dalje, odgovor bi vjerujem trebalo potražiti i u strukturiranju postojećeg kadra te njegovom širem obrazovanju, kao i zapošljavanju stručnjaka raznih zanimanja. I ovdje nam je poznato da problematika seže dublje. S jedne strane lokalna sredina očekuje rezultate u obliku raznovrsnih predstavljanja baštine, a s druge osnivači ne žele (niti vide svrhu i potrebu) uložiti u stručni muzejski kadar. U manjim sredinama zanimanja kao pedagog, fotograf, restaurator, dokumentarist, knjižničar, pa čak i muzejski tehničar, nisu nužna opcija za osnivače te se rad muzeja svodi na jedno zanimanje – kustosa. Takav način promatranja muzejskih poslova i općenitog upravljanja muzeja, isključivo kroz zanimanje kustos, neupitno umanjuje daljnji razvoj institucije. Ciklički povezano to znatno utječe na rad kustosa pri obradi predmeta što u konačnici rezultira dugotrajnim procesom same registracije zbirke. Možda su neka od rješenja nadzor rada kroz matičnu djelatnost, možda i specifičnija kontrola godišnjih izvještaja s naglaskom na radu upravo u dijelu obrade predmeta. Povezanost kroz institucije, kontakti i savjetovanja omogućili bi, vjerujem, kvalitetniji stručni rad.

U neprestanoj utrci prikazivanja izložbi i aktivnosti radi povećanja posjetitelja manje se pozornosti posvećuje stručnom radu u obradi predmeta koje čuvamo.

Ovim radom želim iznijeti svoje iskustvo pripreme i registracije jedne manje zbirke (tada nešto više od 700 predmeta) muzeja zavičajnog tipa pri Registru kulturnih dobara. Probleme na koje sam nailazila i njihovo rješavanje kroz 2011. i 2012. godinu zasigurno bih danas riješila drugačije. Oni se možda danas čine benignima no realnost jednog dijela „manjih“ muzeja upravo je u šutnji i skrivanju pravog stanja muzejskog upravljanja i rada. Težnja da dostignemo veće standarde prema javnosti te opravdanosti svog postojanja ne dopušta nam da rješavamo temeljne probleme koji nam se u konačnici udvostručuju. I sama sam dugo smatrala da je moja institucija, pa i sama Zbirka za koju sam odgovorna specifična je u dugotrajnoj obradi, unošenju podataka u računalni program i rješavanju zaostataka.

Iz tog razloga vjerujem da će izneseno iskustvo u ovom radu potaknuti i druge kolege na daljnji rad i obradu etnografske građe u našim muzejima.

OBRADA GRAĐE I PRIPREME ZBIRKE

Priprema Zbirke za registraciju meni je predstavljala vrlo detaljno upoznavanje s prikupljenom građom virovitičkog muzeja. Vrijedan fizički kontakt sa svakim predmetom te upoznavanje s osnovnim podacima dopunjavali su se pričama nematerijalne baštine te mogućnošću dokumentiranja iste.

Etnografska zbirka virovitičkog muzeja relativno je mala zbirka. Uspostavljena je, kao i većina etnografskih zbirki zavičajnih muzeja, pri osnivanju same institucije i činila je temeljnu postavu osnivanja. Unatoč činjenici što upravo tih prvih godina

(u virovitičkom slučaju od sredine 20. stoljeća) nije bilo etnologa prikupila se značajna građa, uglavnom vrijednog ručno rađenog tekstila i tzv. narodne nošnje. S vremenom, zapošljavanjem stručnjaka etnologa, Zbirka se obogaćuje i drugim predmetima, posebice iz kućnog i gospodarskog života. Razne okolnosti sljedećih godina unutar ustanove utječu da se etnografski predmeti prikupljaju i čuvaju, a manje sustavno obrađuju te time i znanstveno interpretiraju. Zahtjevi osnivača o „vidljivom poslu“ muzeja, kao i brojni drugi zadatci unutar zaštićene zgrade (dvorac izgrađen početkom 19. stoljeća i zaštićeni spomenik kulture RH) te manjak stručnog kadra doprinose snažnijem zapostavljanju obrađivanja predmeta (inventarizacija, fotografiranje i katalogiziranje). Situacija se, srećom, mijenja uvođenjem računalnih programa i osmišljavanjem baza podataka za lakši rad s podacima o predmetima.

Moje prvo radno mjesto po završetku školovanja donosi mi veliku odgovornost prema raznovrsnom etnografskom materijalu virovitičkog muzeja. Program unosa podataka u računalnu bazu podataka tek je bio u svojim počecima, a inventarne knjige imale su osnovne, često i nedostatne podatke što je rezultat već gore spomenutih okolnosti. Meni, kao pripravnici, a potom mladoj kustosici, bio je pravi izazov upoznati predmete, a time i etnološke osobitosti kraja u koji sam se netom doselila. No, prvi korak bila je revizija postojećeg stanja odnosno pregled predmeta i njihovo stanje. Ulazak u čuvaonice virovitičkog muzeja činio mi se kao prava ekspedicija i detektivska avantura. Smješteni u, kako sam već navela, zaštićenom spomeniku kulture, na žalost s više negativnih nego pozitivnih strana te činjenice, trebalo je odgonetnuti gdje se sve nalaze etnografski predmeti u prostoru dvorca. Naime, učestale izmjene stalnog postava iz 80-ih godina 20. stoljeća i briga o predmetima u ratnoj situaciji (od početka do sredine 90-ih godina 20. stoljeća) te njihovo izmještanje doprinijeli su svojevrsnom razmještanju etnografske građe u razne „skrivenne“ prostorije i kutke dvorca. Tomu se može pridodati i novo pridošla građa koja se privremeno smještala iz prostorije u prostoriju.

Istraživački posao uglavnom je zahtijevao i veliku razinu osobnog strpljenja što je u konačnici rezultiralo spajanjem (u doslovnom, fizičkom smislu riječi) svih opisa i inventarnih oznaka sa stvarnim etnografskim predmetima. Zabrinjavao me taj postupak ponajprije etički, jer su oznake s nekih predmeta bile skinute (s vremenom nečitljive i otpale), detaljnijih opisa u inventarnoj knjizi nije bilo, kao ni uvedenih dimenzija predmeta što bi uvelike olakšalo raspoznavanje. I u konačnici nedostajale su fotografije koje bi rasvijetlile svaku sumnju u predmet i pripadajuću oznaku. Posebno me zabrinjavalo s kolikom točnošću i sigurnošću mogu inventarnu oznaku iz knjige pridodati predmetu. U tom sam postupku težila što većoj sigurnosti jer bih u protivnome na neki način krivotvorila podatke. Pomoć sam potražila u suradnicima iz okolnih mjesta koji su s određenim predmetima sličnog izgleda bili dobro upoznati, što je svakako prednost kod znatnog dijela etnografskih predmeta. Također, dio stručne literature (izložbeni katalozi s detaljnijim kataloškim jedinicama) omogućio mi je komparacije i detektiranje građe. Nedostatna komunikacija i konzultacije sa strukom rezultat su i svojevrsnog skrivanja tadašnjeg stvarnog stanja muzejske građe i svakako nelagode zbog mogućih prijašnjih propusta.

Sporost u obradi predmeta očitovala se i u mehaničkom čišćenju, kao i preventivnoj zaštiti. Nemalo puta predmeti su mi prelazili preko ruku radi točnije identifikacije, pa su ponovno uz nadzor očišćeni, zatim zaštićeni nekim od sredstava i u konačnici smješteni u prostor čuvaonice. Cijeli proces iziskuje vrijeme, ako zavisite od ljudi (manjak tehničkog osoblja koje će pripomoći), financijskih sredstva (limeni ormari, ladičari, beskiselinske kutije i slično; sredstva za čišćenje i slično) ili vremenskih prilika (prostor našeg dvorca nije grijan u svim prostorijama što znatno otežava rad u jesensko-zimskom razdoblju).

U našem muzeju, koji broji kolektiv od pet do sedam ljudi, razni tehnički poslovi (čišćenje i premještanje) se „množe“ i često jedna osoba (kustos) obavlja više različitih poslova na velikom prostoru (čuvaonice su u potkrovlju, a uredi s računalnim programom na prvom katu).

PROBLEMI I NJIHOVO RJEŠAVANJE

Sljedeći korak bio je unos osnovnih podataka (naziv, datacija, mjesto, dimenzije, materijal) potrebnih za Registraciju zbirke. Svaki predmet konačno je u ovom procesu dobio svoju inventarnu oznaku i pripadajuću karticu. Ovo ističem jer je velik broj predmeta bio skupno uveden pod jednom oznakom (nekada u našem muzeju inventarnim brojem). Tako sam zabilježila više sličnih ili identičnih predmeta ili pak cijele grupe predmeta uvedenih pod jednom oznakom i s jednim opisom. Primjerice, slučaj s nekoliko ženskih tradicijskih pregača iz jednog sela (otkupljenih zajedno od istog kazivača), nekoliko lončarskih predmeta raznih oblika (dobivenih iz istog mjesta), dio sitnog nakita za ženska oglavlja i drugo. Uslijedilo je razdvajanje i zaseban opis što je u konačnici povećalo Zbirku. Znatno broj predmeta nije bio ni uveden niti su predmeti imali neki oblik dokumentacije o nabavi osim usmene predaje. I ovdje sam morala pristupiti vrlo oprezno konzultirajući se sa suradnicima i sugovornicima na terenu koji su poznavali građu.

Imenovanje predmeta te ujednačenost standardnojezičnih naziva dio je problematike cjelokupne muzejske zajednice. I ovdje sam se susretala s raznim oblicima i vlastitim domišljanjima opisnih standardnojezičnih naziva što sam s vremenom primijenila na cijelu zbirku ili pak dopunjavala praktičnijim izmjenama. Nisu samo etnolozi ti koji nisu detaljnije definirali rječnik pojmova i utvrdili tezaurus. To zasigurno ponajprije dolazi do izražaja prilikom pretraživanja predmeta, ali i ujednačavanja zbirki, pa u konačnici i do kasnijeg uspoređivanja predmeta i građe s drugim muzejima i srodnim institucijama. Problematici sam doskočila samostalnim radom te opisnim nazivima, suradnjom s kolegama, ali i literaturom. I naknadno ispravljanje te dopunjavanje naziva dio je neprestane brige i poboljšavanja sustava da bih se ponajprije ja kao kustos zbirke snašla, ali i druge kolege u budućnosti.

Uz poslove mjerenja i bilježenja dimenzija predmeta te opisa trenutnog stanja radilo se i na fotografiranju predmeta. Uz cjelovit prikaz predmeta zabilježeni su i detalji koji su se zatim povezivali u računalnom programu s pripadajućom inventarnom karticom. Dio je to posla koji zahtijeva koncentraciju i organiziranost, posebno u slučajevima

sličnih predmeta i manjih dimenzija. S vremenom su te dokumentarne fotografije u računalnom programu postale i kvalitetnije.

Pri opisu predmeta dodatnu pomoć sam potražila u lokalnoj zajednici te brojnim suradnicima kojima je dobro poznat etnografski materijal. Ovo je velika prednost zavičajnih muzeja: dobra i brza povezanost s dionicima baštine koju čuvamo.

POGLED DANAS – „ŠTO ZBILJA RADIM U MUZEJU?“

Etnografska građa izložena u virovitičkom muzeju često vrlo brzo zainteresira posjetitelje. Uz narodne nošnje i njihovu likovnost te snažnu poruku nacionalnog identiteta tu su raznovrsni uporabni predmeti. Ručno obrađena i oblikovana građa s izraženom funkcionalnošću odlikuje jednostavnost te element poistovjećivanja posjetitelja s viđenim. Stvara se povezanost i većinom romantičarsko prisjećanje dijela života pojedinca, djetinjstva ili boravka na selu, *kod bake*.

Od 2015. godine temeljne zbirke našeg muzeja prerasle su u Odjele s pripadajućim zbirkama. Tako je Etnografska zbirka postala Etnološki odjel sa sedam zbirki koje će uskoro zahtijevati svoju dopunu registracije. Taj zadatak me raduje i pomalo zabrinjava upravo zbog novih uputa u popunjavanju kartica i potrebnih izmjena. Određivanje tezaurusa i usklađivanje naziva još nije svima poznato. Često s kolegama na neslužbenim druženjima raspravljam na koji način uvesti predmete u paru (kao obuća, rukavice i slično) ili predmete s više dijelova (kao tkalački stan koji se rastavlja, vitla za namatanje niti i drugo). Te rasprave na kraju rezultiraju vlastitom odlukom. Smatram poželjnim češće stručne sastanke i rasprave o tekućoj problematiki unutar struke kroz matičnu djelatnost. Na taj se način, vjerujem, može spremnije pristupiti i zadaći registracije i doregistracije.

Ohrabrujućim smatram i brojne radionice u organizaciji Muzejskog dokumentacijskog centra vezane uz problematiku unosa podataka u računani program. One su mi pomogle pri radu i unosu podataka što je u konačnici rezultiralo registracijom zbirke. Držim da je prijeko potreban njihov kontinuitet u održavanju s novim rješenjima za tekuću problematiku. Nažalost financijska ograničenja određenih muzeja (uključujući i virovitički) često ne dopuštaju veću uključenost u rad i učestaliji odlazak na radionice, seminare i događanja.

S druge strane, nedostatkom smatram nedovoljan angažman struke i matične službe. To je posebno važno kod mentorstva u „manjim“ muzejima gdje se nalazi po jedan etnolog. Koliko god bilo u teoriji dobro izvedeno, malo se u praksi susrećemo i diskutiramo o tekućim problemima (tezuarusu, načinu uvođenja predmeta i brojčanom stanju). S kolegicama iz slavonskih muzeja često telefonski raspravljam o određenom problemu pri unosu podataka ili drugim nejasnoćama. To ipak nije dovoljno.

Novim izazovima smatram dodatno sređivanje sekundarne dokumentacije. Ona je nepravедno zapostavljena. Ovdje se velikim dijelom susrećem s fototekom i razdvajanjem etnografske građe od etnografske dokumentacije terena i muzejskih događanja. I u ovom segmentu muzejskog posla nisu posve jasna sva pravila pa se konzultiram s

kolegicama kustosicama koje rade na sličnim poslovima, ali i stručnjacima dokumentaristima. Sve to omogućit će jasniju i cjelovitiju sliku etnografske karte virovitičkoga područja.

U zaključku mogu istaknuti da je registracija zbirke doprinijela boljem i stručnijem poznavanju predmeta zbirki i odjela za koji sam odgovorna, njegovom kvalitetnijem predstavljanju zajednici (kroz tematske izložbe, edukativne radionice, ciljane akcije, stručne prezentacije i sl.) te u konačnici sustavnom i ujednačenom pregledu predmeta. Nakon registracije zbirke u muzeju smo pripremili višegodišnji plan razvoja Etnografske zbirke. Plan je za vrijeme 2012. – 2015. rezultirao popunjavanjem jednog dijela građe materijalne i nematerijalne baštine. Tako se zbirka obogatila novim predmetima, ali i usmjerila na istraživanja koja do tada nismo u muzeju obrađivali. Uslijedilo je i ustrojavanje Etnološkog odjela sa zasebnim zbirkama koje će se sustavno dopunjavati određenom građom. Na taj način nastojat ćemo djelovati i dalje uz uvijek dobrodošle sugestije kolega i struke.